

Streszczenie pracy doktorskiej: Piotr Pajor, Architektura jako środek reprezentacji władzy książęcej i królewskiej w Małopolsce doby jednoczenia i konsolidacji królestwa Polskiego 1243-1370.

Promotor: dr hab. Marek Walczak

Sporządzono 18.06.2018.

Zasadniczą treść prezentowanej pracy stanowi analiza sposobów wykorzystania architektury jako środka autoprezentacji i propagandy przez władców rządzących Małopolską w schyłkowym okresie rozbicia dzielnicowego (za panowania Bolesława Wstydliviego, Leszka Czarnego, Wacława II Przemyślidy) oraz dwóch ostatnich królów z dynastii Piastów – Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego.

Prezentowane badania obejmują newralgiczny dla historii średniowiecznej Polski obszar i czas – ziemię krakowską z Krakowem, podczas rozbicia dzielnicowego postrzeganym jako miasto otwierające drogę do władzy nad całym krajem, wraz z księstwem sandomierskim, zazwyczaj związanym z Krakowem unią personalną. Ponadto to właśnie w kręgu krakowskiego kleru zrodziła się w połowie XIII wieku koncepcja, dająca ideowe podstawy przedsięwzięciu zjednoczenia Królestwa, którego głównym patronem stał się odtąd biskup-męczennik, św. Stanisław. Na tym obszarze koncentrowała się także niezwykle bogata działalność fundacyjna Kazimierza Wielkiego.

Wśród najważniejszych zjawisk omówionych w pracy należy wymienić fundację szeregu klasztorów franciszkanów i klarysek dokonaną przez Bolesława Wstydliviego. Siostra księcia, Salomea sama wstąpiła do klasztoru w Zawichoście, a oboje zostali pochowani w krakowskim kościele Braci Mniejszych; w jej ślady poszła także po śmierci Bolesława jego żona, Kinga – związki księcia i jego rodziny z franciszkanami były więc wyjątkowo silne. Ogromne znaczenie tych klasztorów dla obrazu władzy Bolesława pokazują też działania Władysława Łokietka, który chcąc pokazać prawowitość swojej władzy, wziął pod opiekę fundacje poprzednika, wspierając krakowskich Franciszkanów i przenosząc ze Skały do Krakowa klasztor Salomei. Natomiast Leszek Czarny i Wacław II kreowali swój wizerunek zupełnie inaczej, inwestując przede wszystkim w miasta i ich obronność – obok zalet utylitarnych, trudno przecenić symboliczny ładunek budowy najpierw wałów, a później kamiennych murów Krakowa, a może też szeregu zamków w ziemi Krakowskiej i Sandomierskiej. Leszek Czarny aktywnie wspierał też zakon dominikanów.

Po dokonanych przez Władysława Łokietka ostatecznym zjednoczeniu państwa, do Krakowa przeniosło się nie tylko centrum polityczne, ale także ideowe Królestwa. Wzniesiona wówczas gotycka katedra, nowe miejsce koronacji, nie tylko wniosła do małopolskiej architektury nową jakość artystyczną, ale też w wyrafinowany sposób prezentowała postać nowego patrona królestwa, któremu, jak wierzono, Polska zawdzięczała zjednoczenie. Późniejsze fundacje Kazimierza Wielkiego koncentrowały się jednak na prezentacji jego osoby jako prawowitego i sprawiedliwego władcy – na sklepieniach królewskich kościołów (Wiślica, Sandomierz, Stopnica) prezentowano za pomocą herbów przynależne mu ziemie, a liczne zamki i rezydencje przypominały poddanym o obecności króla i prezentowały jego siłę.

Jednym z najciekawszych aspektów reprezentacji władzy była też jej legitymizacja poprzez jej osadzenie w historii, które manifestowano, włączając w nowe budowle fragmenty dawniejszych struktur, jak to uczyniono np. z romańską fasadą kolegiaty w Wiślicy. Instrumentem takich działań mógł też być język – Kazimierz Wielki uczcił swojego ojca zamkiem Ojców, a siebie samego miastem Kazimierz, co mogło stanowić odwołanie do legendy o pochodzeniu nazwy Krakowa od króla Kraka.

Piotr Pajor